

me kaip Baltijos laivyno atstovas. Teismo pirmininkas buvo kariuomenės atstovas, poručikas, kaip tada vadinta. Poručikas teisė savo tėvą už kontrrevoliuciją. Salė tylenė negu kapas laukė, ką pirmininkas darys, nes matė, jog debesys tirštėja. Pirmininkas paskelbė tėvui mirties nuosprendį. Bet patys čia pat prie stalo nusišovė. Niekas nesitikėjo tokio perkūno trenksmo. Nuteistajam nuosprendis buvo įvykdytas (LFK 1910, 6501).

Ekspedicijos surinko ir naujesnių laikų – Antrojo pasaulinio karo, nacių okupacijos – liudijimų, knygoje daug jų suminėta ir persakyta, pačių atsiminimų tekstų plačiau nepateikiant.

T. Kencio knygoje plačiai parodyti profesionalių tautosakininkų ir geriausiųjų jų pateikėjų ne vienus metus trukę ryšiai, abipusė šilta korespondencija. Taip pat rasime konstatuojant, jog ir nutrūkus šio pobūdžio ekspedicijoms, net ir žlugus stalininiam režimui, ekspedicijų lankytų vietovių aktyvieji pateikėjai, kadaise skatinti, o paskui pagauti inercijos, dar ne vieną dešimtmetį siuntė Tautosakos archyvui daugiausia savo kūrybos „tarybinę tautosaką“, institucinis susidomėjimas kuria jau senokai buvo atslūgęs...

Knygoje skelbiama aštuoni puslapiai iliustracijų iš Latvių tautosakos archyvo. Jauna pateikėja stovėdama (galbūt scenoje ar vadinamajame raudonajame kampelyje) seka pasakas; už jos nugaros matyti šūkis, papuoštas kūjo ir pjautuvo ženklų bei žvaigždute (įskaityti galima *Да здрасмөем...*), šalia – didžiulis Stalino portretas, 1950. Pionierių saskrydžio epizodas; matyti šūkis *Už Lenino-Stalino reikalą būk pasiryžęs!* Ir didžiulis Stalino portretas, 1952. Karikatūros iš sienlaikraščių (nedatuotos) – po viena sueiliuotas pasišaipymas iš vengiančių darbo kolūkyje, po antra, spalvota, – visa pasakėlė: *Kažkur toli už miško, Ruozulos kaime, yra vienintelė sodyba, neįstojusi į kolūkį. Ji priklauso pi-*

lietei Davidsoni. Ši močia, kaip pati sakosi, laukianti iš kariuomenės grįžtančio sūnaus ir todėl turinti laikyti trejų metų „kumelį“, karves ir visko kitko. Mes, kolūkiečiai, jau esam visai užmiršę, kaip gali atrodyti tokia sodyba ir koks jausmas joje gyventi. Sprendžiant iš saulės veido [piešinyje išsiviepusi, nelaiminga saulė – L. K.] galima numanyti, kad malonu ten nėra. „Fui, nuobodu taip tūnoti vienai, tiesiog gaila šios senos moteriškės, o kad greičiau ji susiprastų ir pripažintų, jog vienintelis kelias yra įstoti į kolūkį!“ Suprantama, pateikta ir tradicinių tokių ekspedicijų nuotraukų – tautosakininkai su pateikėjais ir kt.

Visų šių pokario ekspedicijų medžiaga Latvių tautosakos archyve sutelkta į vieną kolekciją, suskaitmeninta ir visuomenei prieinama interneto portale *garamantas.lv*.

Lilija Kudirkienė

Romualdas Apanavičius. ETNINĖ MUZIKA IR ETNINĖ ISTORIJA: mokslo straipsnių rinkinys, Vilnius: Leidybos įmonė „Kriventa“, 2020. – 512 p.

Profesoriaus habilituoto daktaro Romualdo Apanavičiaus veikla etninės muzikos ir etninių muzikos instrumentų tyrimo, rinkimo, išsaugojimo ir sklaidimo srityje yra neabejotina. Jis visą gyvenimą dirbo ne tik mokslinį, bet ir pedagoginį darbą, daug metų dėstė Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje, vėliau – Vytauto Didžiojo universitete. 1987 m. su savo studentais ir bendraminčiais surengė pirmąją etnoinstrumentologinę ekspediciją Lietuvoje (išskyrus pavienius atvejus (Adolfas Sabaliauskas, Juozas Žilevičius, Zenonas Slaviūnas, Stasys Paliulis), specializuotų

ekspedicijų iki tol nebuvo). Vadovaujamas Arūno Lunio, jos rengiamos iki šiol. Kartu su bendražygiais R. Apanavičius įsteigė Kelmės kankliavimo kursus (1988), vėliau peraugusius į tradicinio muzikavimo ir amatų kursus, taip pat įkūrė nevalstybinį Etnomuzikos institutą (1992), kuriam ilgai pats ir vadovavo. Daugelį metų profesorius kruopščiai, nuosekliai ir tikslingai atlieka mūsų etninei kultūrai labai reikalingą darbą, todėl šimet spaudoje pasirodęs jo mokslo straipsnių rinkinys *Etninė muzika ir etninė istorija*, mano manymu, padės geriau suvokti ir įsigilinti į 1996–2015 m. atliktus etninės muzikos tyrimus. Rinkinyje pateikiami straipsniai buvo publikuoti įvairiuose Lietuvos, Latvijos ir Jungtinių Amerikos Valstijų mokslo leidiniuose. Autorius juose nagrinėja etninės muzikos ir etninės istorijos sąsajas, muzikos kaip seniausiojo ryšio tarp „šio“ ir „ano“ pasaulio, žmonijos rasių, etninių grupių ir tautų kultūrinio paveldo atspindžio klausimus. Etninė muzika vertinama kaip rimtas istorijos šaltinis, perteiktas iš kartos į kartą dainomis, šokiais, žaidimais, muzikos instrumentų garsais, pavidalais ir vardais.

R. Apanavičius leidiniui pasirinko straipsnių rinkinio formą, sudėdamas ir apibendrinamas jame minėto laikotarpio svarbiausius savo mokslinius tyrimus ir atradimus. Rinkinį sudaro šeši skyriai, kiekviename jų pateikiant nuo dviejų (Tyrejai ir tyrimai) iki dvylikos (Papročiai ir tradicijos) straipsnių. Apžvelgdama rinkinį, keletą jų aptarsiu plačiau.

Pirmame skyriuje, pavadintame „Iš amžių glūdumos“ (p. 11–100), siekiama atskleisti etninės muzikos, kaip komunikacijos priemonės, prigimtį, keliant nelengvai išsprendžiamą klausimą: ar daina, šokis ir grojimas muzikos instrumentais nuo seniausiųjų laikų buvo skiriamas vien tik „šiam“ ar ir „anam“ pasauliui?

Tyrinėdamas lietuvių etninę muziką XVII–XX a. pasaulio muzikos kontekste, autorius pastebi, kad joje yra išlikusių itin senovinės pasaulėjautos liekanų, tačiau nustatyti archaizmų prasmes pagal vienos tautos etninio paveldo duomenis būtų nelengva. „Kitų tautų lygiagretės arba net ir atitikmenys byloja, kad ir lietuviai etninę muziką nuo amžių įprasmino ir naudojo kaip ypatingą dvasinės veiklos ir būvio reiškinį“ (p. 27).

Straipsnyje „Lietuvių etninė muzika XVII–XX a. pasaulio muzikos kontekste: seniausiojo ryšio tarp „šio“ ir „ano“ pasaulio priemonė?“ (p. 11–29) autorius, remdamasis daugelio pasaulio tautų etninės muzikos savybėmis, pagrindžia išskeltą hipotezę, kad „lietuvių etninė muzika galėjo būti seniausiojo ryšio tarp „šio“ ir „ano“ pasaulio priemone, padedančia ne tik „susižinoti“ su „anuo“, bet ir veikti „ši“ pasaulį užtikrinant bendruomenės ir jos narių sėkmę“ (p. 27). Tai ypač ryšku vestuvinėse dainose.

Straipsnyje „Vanduo, jūra ir jūros kultūra žmonijos muzikos instrumentų įvaizdžiuose“ (p. 30–56) primenama, kad dar 1989 m. buvo iškelta Baltijos tautų kanklių kaip vidaus vandens luotų įvaizdžių prielaida. Pasak autoriaus, 1994 m. ją papildė liktinių žuvų ir vandens paukščių pavidalų versija, kurią išplėtojo 2010 metais. Lietuvių kanklių sąsajas su žvejybos kultūra nurodė 2003 m., tyrinėdamas šiaurės Lietuvos etninę muziką bei etninių muzikos instrumentų įvaizdžius (p. 32).

Straipsnyje „‘Kalevalos’ kanklės ir jų Baltijos tautų lygiagretės“ (p. 76–88) etnologas tęsia savo tyrimus, paskelbtus dar 1992 metais¹. Jo nuomone, „Kalevaloje“

1 Romualdas Apanavičius. *Baltų etnoinstrumentologija: „Vydiijos“ priedas*, Kaunas: Kauno lietuvių tautinės kultūros centras, 1992.

apgiedotos pirmosios – lydžio žandikaulio – kanklės galėjo būti „ir įvaizdžiu, ir tikrovišku instrumentu, vaizduojančiu toteminį gyvūną. Šias kankles savo pavidalais atitinka bemaž pusė iš daugiau nei trys šimtai Baltijos kraštų muziejuose saugomų tradicinių kanklių eksponatų“ (p. 86). Antrosios „Kalevalos“ kanklės gana tikroviškos ir padarytos iš beržo. Instrumento gamyba, konstrukcija ir skambinimo būdas atitinka tradicines Baltijos tautų kankles ir kankliavimą. Epo herojus – kanklininkas Veinemeinas nemažai kuo panašus į XIX–XX a. Baltijos tautų kanklininkus, kurie savo gebėjimais ir gyvenimu labai skyrėsi iš aplinkinių. Taigi, pasak R. Apanavičiaus, „Baltijos tautų kanklių ir kankliavimo ištakos gali siekti „Kalevaloje“ apgiedotus laikus, tikėtina – bronzos ir geležies amžių sandūrą“ (p. 87).

Antro skyriaus „Žmonijos prieaušrio aidai“ (p. 101–143) straipsnyje „Etninė muzika ir žmonijos išsiskyrimo teorija“ (p. 101–109) mokslininkas gvildena gruzinų etnomuzikologo Josifo M. Žordanijos 1989 m. paskelbtą teoriją (p. 102, 107) apie gruzinų daugiabalsumo sąsajas su žmonijos didžiųjų rasių raida (p. 102, 107) (*Liaudies kultūroje* šia tema buvo išspausdintas visas straipsnių ciklas²). Išreiškęs nemažą kritinių pastabų, autorius iš esmės pritaria J. M. Žordanijos požiūriui nustatant ne tik didžiųjų, bet ir vietinių

žmonijos rasių etninės muzikos paplitimo dėsninumus.

Minėtas skyrius susideda iš straipsnių, skirtų rasių etninei muzikai. Jame pateikiami baltosios (Pietų, Centrinės Europos ir Šiaurės europidų) (p. 110–135), juodosios (p. 136–143) ir geltonosios (p. 144–152) rasių etninės muzikos tyrimai. Plėtodamas etnologinę etnomuzikologijos kryptį, R. Apanavičius nori parodyti, kokios iš tikrųjų plačios ir neišsemtos šio mokslo galimybės. Etninę muziką tiriant kaip nepaprastai sudėtingą ir daugiaprasmią senosios kultūros reiškinį, įmanoma bent hipotetiškai nusikelti į ankstyviausius žmonijos apyaušrio laikus. Šių laikų atgarsiai akivaizdūs ir šiandien užrašomose melodijose, etninės muzikos gyvavimo papročiuose. Laikydamasis požiūrio, kad etninė muzika atsirado ir vystėsi kartu su žmonija, mano, jog „trijų didžiųjų rasių muzikos bendrumai tikriausiai siekia ankstyvąjį paleolitą, o mongolidų etninės muzikos skirtingumas nuo europidų ir negridų muzikos radosi bent jau viduriniame paleolite, kai susidarė vakarinis ir rytinis rasiniai kamienai. Vidurinįjį paleolitą gali siekti ir baltosios bei juodosios rasių etninės muzikos bendrumai. O jų gana menki skirtumai atsirado vėlyvajame paleolite ir iš dalies mezolite, kai iš VRK [vadinamojo vakarinio rasinio kamieno – V. T.-P.] susidarė dvi savarakiškos didžiosios rasės – negridai ir europidai. Baltosios rasės etninės muzikos skirtingumai radosi greičiausiai mezolito pabaigoje ir neolito pradžioje. Tolesnė europidų etninės muzikos raida sietina su populiacinių grupių susidarymu žalvario ir ankstyvajame geležies amžiuje“ (p. 107).

Trečiame skyriuje „Baltai ir jų seniausieji kaimynai“ (p. 153–216), remiantis etninės muzikos duomenimis, nustatomi senųjų baltų plotai, pateikiamas baltų

2 Romualdas Apanavičius. „Etninė muzika ir žmonijos rasių išsiskyrimo teorija“, *Liaudies kultūra*, 1998, Nr. 2, p. 7–11; „Baltosios rasės etninė muzika. Pietų europidai“, *Liaudies kultūra*, 1998, Nr. 4, p. 9–11; „Baltosios rasės etninė muzika. Centrinės Europos europidai“, *Liaudies kultūra*, 1998, Nr. 6, p. 13–16; „Baltosios rasės etninė muzika. Šiaurės europidai“, *Liaudies kultūra*, 1999, Nr. 4, p. 11–16; „Juodosios rasės etninė muzika“, *Liaudies kultūra*, 2004, Nr. 1, p. 50–53; „Geltonosios rasės etninė muzika“, *Liaudies kultūra*, 2006, Nr. 1, p. 37–40.

skirstymas. Rytų baltais laikomi vienbalsumo srities ir tik pučiamuosius muzikos instrumentus pūtę pietryčių lietuviai, vakarų baltais – daugiabalses dainas dainavę kanklininkai žemaičiai, vakarų ir šiaurės aukštaičiai (žiemgalių ir sėlių palikuonys) bei latviai. Kanklininkai Baltijos finai vertinami kaip senųjų vakarų prabaltų palikuonys. Prūsai ir jotvingiai, anot autoriaus, galėjo būti pietvakarių baltai.

Straipsnyje „Vakarų baltai etninės muzikos duomenimis“ (p. 175–193) apibrėžiamas vakarų baltų plotas ir jame skambėjusios muzikos skirtingumas nuo rytų baltų etninės muzikos. Lyginamaisiais tyrimais autorius nustatė, kad lietuvių ir latvių etninė muzika išsidėsčiusi dviem plotais: vienbalsumu ir daugiabalsumu. Vienbalsė muzika būdinga pietų ir rytų lietuviams bei latviams, daugiabalsė – vakarų ir šiaurės lietuviams bei vakarų ir rytų latviams.

Tęsdamas baltų temą, straipsnyje „Baltai ir Baltijos finai: kaimynai ar giminaičiai?“ (p. 194–210) autorius bando nustatyti baltų ir Baltijos finų bendrybes bei skirtumus ir šių ypatumų atsiradimo aplinkybes. „Bendri baltų ir Baltijos finų styginiai instrumentai *kanklės / kantele* rodo nuo vakarų ir šiaurės Lietuvos iki pietryčių Suomijos ir Karelijos plytėjusią senąją kultūrinę erdvę, galėjusią būti pamatine abiems etninėms grupėms“ (p. 194).

„Lietuvių praeities puslapiuose“ (p. 217–288) apžvelgiami lietuvių etninės muzikos plotai, muzikos ypatumai ir sąsajos su Šiaurės, Centrinės ir Pietų Europos etnine muzika. Straipsnyje „Lietuvaininkai ir lietuviai etninės muzikos duomenimis: kas juos sieja ir skiria?“ (p. 217–228), gilindamasis į lietuvininkų ir lietuvių etninę muziką, R. Apanavičius nustatė, kad lietuvininkų etninė muzika homogeniška, jai būdingas vienbalsumas, o lietuvių etninė muzika heterogeniška, jai būdingas tiek

vienbalsumas, tiek daugiabalsumas. Vienbalsumu lietuvininkai artimiausi pietų ir rytų lietuviams, kuriuos autorius laiko rytų baltais, o daugiabalsumu skiriasi nuo vakarų ir šiaurės lietuvių, – juos mokslininkas laiko vakarų baltais. „Lietuvaininkai, nors ir naudoję vakarų baltams įprastą muzikos instrumentą kankles, dėl neaiškų jų atsiradimo Mažojoje Lietuvoje vakarų baltais nelaikytini“ (p. 226).

Straipsnyje „Lietuvių etninė muzika: vienbalsumas, daugiabalsumas ir kilmės klausimai“ (p. 229–245) autorius, remdamasis lyginamųjų tyrimų duomenimis, teigia, kad lietuvių etninė muzika pasižymi vienbalsumu ir daugiabalsumu. „Vienbalsė etninė muzika giedota pietryčių Lietuvoje, o daugiabalsė – šiaurės ir vakarų šio krašto dalyje. Vienbalsė muzika daug kuo sutampa su kaimyninių Šiaurės Europos tautų ir etninių grupių muzika, tuo tarpu daugiabalsei muzikai artimų atitikmenų nėra – jos yra tolimesniuose regionuose ir driekiasi į juodosios didžiosios rasės plotus. Keliama hipotezė, jog lietuvių etninės muzikos kilmė ir raida gali sietis su žmonijos ne tik kultūrine, bet ir biologine raida, todėl ši muzika vertintina kaip rimtas etninės istorijos šaltinis“ (p. 229).

Straipsnyje „Šiaurės Lietuvos etninė muzika“ (p. 246–262) teigiama, kad šiaurės Lietuvos daugiabalsė paralelinė muzika „greičiausiai yra vakarų baltų, turėjusių senovėje sąsajų su vakarų ir pietų slavais, palikimas“ (p. 260). Vokalinė ir instrumentinė polifoninė muzika neturi paralelių Europos tautų muzikoje, manoma, kad tai labai senos kultūros liekana. Kaip tik šiaurės rytų aukštaičių etninė muzika ir yra dvejopos prigimties – daugiabalsė ir vienbalsė. Polifoninė muzika kitiems Lietuvos regionams nebūdinga. Tai „byloja apie sudėtingą šio krašto žmonių kilmę: jie gali būti vakarų baltų palikuonys,

paveikti ir rytų baltų kultūros“ (ten pat). Apibendrinamas kuršių, žiemgalių ir sėlių gyventus plotus, autorius teigia, kad „juos daugmaž atspindi tik šiaurės Lietuvoje naudotos tarpusavyje besiskiriančios kanklės, o etninė muzika sietina su didesnėmis ir bendresnėmis, greičiausiai iki genčių susidarymo buvusiomis kultūrinėmis sritimis“ (ten pat).

Nagrinėdamas šiaurės rytų Aukštaitijoje naudotas tradicines kankles, straipsnyje „Šiaurės rytų aukštaičių kanklės: sėlių kultūros palikimas?“ (p. 263–277) autorius prieina prie išvados, kad kanklės, kaip anksčiau minėta, atspindi itin senus „kelionės į aną pasaulį“ priemonių – luoto ir karsto – įvaizdžius. Kanklės paplitusios ne visoje šiaurės rytų Aukštaitijoje, o tik Biržų, Rokiškio ir Kupiškio rajonuose. Vadinasi, gali sietis su dar „senesne nei sėlių kultūra. Sėliai kankles galėjo perimti iš senųjų gyventojų, kurie greičiausiai buvo vakarų baltai. Sėlių perimtos kanklės vėliau tapo rytų baltų aukštaičių kultūros savastimi ir kaip substratinis reiškinys išliko iki pat išnykimo XX a. viduryje. Sprendžiant iš kanklių, šiaurės rytų aukštaičiai galėjo kilti iš seniausiųjų gyventojų vakarų baltų, kurių kultūrą perėmė sėliai, dar vėliau – rytų baltai aukštaičiai“ (p. 275).

Kanklės nagrinėjamos ir straipsnyje „Šiaurės vakarų aukštaičių kanklės: žiemgalių kultūros palikimas?“ (p. 278–288). Šiaurės vakarų Aukštaitijoje naudotos tradicinės kanklės atspindi senosios etninės, o modifikuotos – bendratautinės kultūros ypatumus. Pagal tradicines kankles šiaurės vakarų aukštaičiai „siejasi su Latvijos Žiemgalos etnografinės srities latviais, žemaičiais, vakarų aukštaičiais veliuoniškiais ir suvalkiečiais zanavykais. Atsižvelgiant į tai, kad šiaurės vakarų aukštaičių tradicinės kanklės paplitusios senosiose žiemgalių žemėse, jos gali būti žiemgalių kultūros

palikimas. Iš kanklių galima manyti, kad žiemgalių kultūros sritis kadaise buvusi kur kas platesnė – ji galėjo driektis nuo Nemuno iki Rygos įlankos“ (p. 286–287).

Penktame skyriuje „Papročiai ir tradicijos“ (p. 289–461) atskleidžiami darbo dainose ir sutartinėse apgiedoti darbai, įrankiai, darbininkai, jų giminystės ryšiai. Kankliavimo ir instrumentų gamybos tradicijose išvelgiamos kadaise gyvavusios žvejybos papročių liekanos. Apibrėžiama XIX–XX a. pirmosios pusės muzikavimo tradicijų kaita, įvertinamas šiuolaikinis jų gaivinimas.

Apibendrinamas straipsnio „Žemaičių dainos ir kanklės: ką jos byloja apie praeities žemaičių ūkininkavimą?“ (p. 289–314) tyrimus, autorius teigia, kad žemaičių darbo dainos labiausiai atskleidžia ne „žemdirbystės, bet gyvulininkystės ir medžioklės ūkininkavimo būdus. Kanklės su jokiais ūkininkavimo būdais tiesiogiai nesisieja, tačiau yra požymių, leidžiančių, kad ir labai hipotetiškai, jas sieti su žvejų kultūros palikimu“ (p. 310). Manoma, kad savotišku šamanu senovėje galėjo būti ir žemaičių kanklininkas – nepaprastų antgamtinių galių turintis žmogus. „Kanklės galėjo būti to šamano įrankis, panašiai kaip ir Šiaurės bei Sibiro tautų būgnas, nes jos, lygiai taip pat kaip ir būgnai, laikytinos simboliais, greičiausiai pirmųjų čiais totemais, reiškiančiais „aną“ pasaulį ir jo atstovus: žuvis, žuvų žvynus, spalvą; paukščių uodegas bei plunksnas“ (ten pat). O pagal vyraujančią paralelinį daugiabalsumą žemaičiai priskirtini vakarų baltams, nes, autoriaus tyrimų duomenimis, vienbalsumas – rytų baltų kultūros požymis³.

.....
³ Romualdas Apanavičius. „Vakarų baltai etninės muzikos duomenimis“, *Vakarų baltų kalbos ir kultūros relikvai, IV*: žurnalo „Tiltai“ priedas, 2003, Nr. 14, p. 10–12.

Žemaičių kultūroje kanklės užėmė gana svarbią vietą, o štai rytų baltų (dzūkų) žemėse kanklių iki šiol nerasta. Pagal darbo dainas, greičiausiai perimtas iš senųjų gyventojų, ir kankles žemaičiai atrodytų esą ne senieji gyventojai, bet kilę iš pietinės vidurio Lietuvos⁴.

Straipsnyje „Muzikantas tradicinėje kultūroje“ (p. 388–400) tyrėjas nagrinėja muzikanto vietą ir reikšmę XIX–XX a. pirmosios pusės Lietuvos kaime. Remdamasis paskelbtų darbų, archyvų, muziejų ir XX a. antrosios pusės ekspedicijų duomenimis, teigia, kad „muzikantais“ tradicinėje kultūroje buvo laikomi tik už atlygį bendratautiniai muzikos instrumentais grojantys aukšto meistriškumo atlikėjai. Kiti, daugiausia etniniais, taip pat ir bendratautiniai muzikos instrumentais grojantys žmonės, muzikantais nebuvo laikomi. Muzikanto-atlikėjo įvaizdis ir jo vieta tradicinėje kultūroje buvo labai sudėtingas ir skirtingai suprantamas (p. 397).

XX a. instrumentinis muzikavimas patyrė du esminius lūžius. „Ketvirtajame dešimtmetyje, dėl žemės reformos kintant kaimo bendruomenės gyvenimo sąlygoms, palaipsniui atsisakoma etninių ir pereinama prie bendratautinių, o penktojo ir šeštojo dešimtmečio sandūroje, dėl prievartinės kolektyvizacijos ir trėmimų sugriuvus tradicinei kaimo gyvenimui, pradėjo nykti ir muzikavimas bendratautiniai instrumentais. Instrumentinio muzikavimo pabaiga sietina su septintajame dešimtmetyje pasikeitusia šokių muzikos mada“ (p. 406). Iki

XX a. vidurio dar buvo išlikusių tradicinio muzikavimo salelių. Šiuos ir kitus klausimus autorius nagrinėja straipsnyje „Lietuvių etnis instrumentinis muzikavimas XX amžiuje: tradicijų kaita“ (p. 401–408).

Remdamasis Baltijos tautų kanklių raidos analize, straipsnyje „Krikščioniškųjų konfesijų įtaka Baltijos tautų kanklių ir kankliavimo raidai XIX a. – XX a. I pusėje“ (p. 409–421), etnologas iškelia hipotezę, kad „skirtingą XIX a. – XX a. I pusės kanklių ir kankliavimo raidą, be kitų veiksnių, lėmė ir skirtingos krikščioniškos šių tautų konfesijos: katalikybė Lietuvoje ir rytų Latvijoje, stačiatikybė Karelijoje, pietryčių Estijoje, šiaurės vakarų Rusijoje ir rytų Latvijoje, protestantizmas Mažojoje Lietuvoje, vakarų Latvijoje, vakarų, šiaurės ir pietų Estijoje, Suomijoje“ (p. 409). Kanklių, kankliavimo, repertuaro raidai XIX–XX a. pirmojoje pusėje, be krikščioniškųjų konfesijų tradicijų, didelę įtaką turėjo tiek bendratautiniai muzikos instrumentai, tiek jais atliekama šokių muzika.

Folkloro gaivinimo raidą, senųjų tradicijų išsaugojimą ir folkloro stilizacijos kelią, knygoje⁵ ir straipsnių rinkinyje⁶ atskleidė Stasys Skrodenis, tačiau etninės muzikos tradicijų ir modernumo sąveikos jis nenagrinėjo. Todėl R. Apanavičius straipsnyje „Etninės muzikos gaivinimo judėjimas Lietuvoje XX a. – XXI a. pradžioje: tradicijos ir modernumo sąveika“ (p. 422–442) ėmėsi gvildinti tradicijos ir modernumo problemą, kuri iškilo nuo pat etninės muzikos gaivinimo pradžios. Ši problema, beje, neišspręsta iki šiol. Etninės muzikos gaivinimo „pagrindu tapusi

4 Регина Волкайте-Куликаускиене. „К вопросу этнической принадлежности грунтовых могильников Центральной Литвы I–VIII в. в.“, in: *Проблемы этногенеза и этнической истории балто*, Вильнюс: Моклас, 1985, p. 30–39; Gintautas Česnys. „Antropologinis lietuvių kalbos tarmių substratas“, *Lituanistica*, 2007, t. 53, Nr. 3 (71), p. 44–56.

5 Stasys Skrodenis. *Folkloras ir folklorizmas*: mokyimo knyga, Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2005.

6 Stasys Skrodenis. *Folkloras ir gyvenimas*: straipsnių rinkinys, Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2010.

sodžiaus muzika per daugiau nei šimtmetį buvo ir tebėra tik vieno visuomenės sluoksnio, būtent valstiečių, kultūros atspindys“ (p. 438). Lietuviškai kalbančių kaimiečių etninė muzika buvo pasirinkta tautinio atgimimo judėjimo pagrindu. Etninės muzikos gaivinimo Lietuvoje tyrimus mokslininkas tęsė ir apibendrino monografijoje⁷ kartu su savo mokiniais.

Šeštas skyrius „Tyrėjai ir tyrimai“ (p. 462–503) skirtas pirmiesiems lietuvių etninės instrumentinės muzikos tyrėjams – A. Sabaliauskui ir J. Žilevičiui, atskleidžiamas jų indėlis į lietuvių etnomuzikologiją, jų pradėtus darbus plėtojančias vėlesnių mokslininkų tyrimai.

Trumpai norėčiau aptarti ir R. Apanavičiaus publikaciją apie etnomuzikologijos pradininko, plėtojusio etnologinę tyrimų kryptį, profesoriaus J. Žilevičiaus veiklą Lietuvoje ir Jungtinėse Valstijose. Straipsnyje „Juozas Žilevičius ir lietuvių liaudies muzikos instrumentai“ (p. 483–503) autorius teigia, kad J. Žilevičiaus lietuvių liaudies muzikos instrumentų tyrimai yra aukšto mokslinio lygio, pagrįsti surinkta gausia medžiaga, sugretinta su ankstesnių tyrimų ir istorijos šaltinių duomenimis. „Pirmąkart lietuvių etnomuzikologijoje 1927 m. pateikta liaudies muzikos instrumentų klasifikacija yra mokliškai tiksli, paremta bendraisiais tarptautinių klasifikacijų principais. Kanklių mitologinės kilmės tyrimai pagrįsti ne tik tautosakos ir mitologijos duomenimis, bet ir tarptautiniais tautosakos mokslo laimėjimais“ (p. 500). Taigi J. Žilevičiaus indėlis į lietuvių etnoinstrumentologiją neabejotinai akivaizdus ir reikšmingas.

Knygos gale pateikiamas tyrimų apibendrinimas lietuvių ir anglų kalbomis (p. 504–507), rinkinyje spausdintų straipsnių sąrašas (p. 508–511). Straipsniuose R. Apanavičiaus naudojamasi gausia literatūra ir šaltiniais, neapeinama ir internete skelbta medžiaga, juose skaitytojas ras daug originalių ir drąsių mokslinių išvalgų. Džiugu, kad viename leidinyje galima rasti tiek daug informatyvios medžiagos etninės muzikos ir jos istorijos klausimais, kad nemaža dėmesio skirta muzikos instrumentų gamybos ir muzikavimo tradicijų kaitai, kad įvertintas XIX–XX a. pirmosios pusės etninės muzikos gaivinimo judėjimas.

Neabejoju, kad leidinys bus naudingas visiems besidomintiems etnine muzika, jos istorija, etninės muzikos gaivinimo bei kitais klausimais.

Vida Tarnauskaitė-Palubinskiene

.....
7 Romualdas Apanavičius [et al.]. *Etninės muzikos gaivinimo judėjimas Lietuvoje: XX a. 7 dešimtmetis–XXI a. pradžia*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, Vilnius: Versus aureus, 2015.